

KAIMO TURIZMO SODYBŲ VEIKLOS VERTINIMAS DARNAUS VYSTYMO SI ASPEKTU

Julius Ramanauskas¹, Audrius Gargasas²

¹ *Klaipėdos universitetas*, ² *Lietuvos žemės ūkio universitetas*

Kaimo turizmo (toliau – KT) veikla neišvengiamai sietina su poveikiu ekonomikai, socialinei-kultūrinei aplinkai ir gamtai. Straipsnyje nagrinėjama KT plėtra darnaus vystymosi (toliau – DV) aspektu. Straipsnio tikslas – sudaryti KT sodybų veiklos vertinimo DV aspektu metodiką. Darbe buvo atliktas kokybinis tyrimas – ekspertų (24 KT sodybų savininkų) vertinimas. Pateikta DV nustatymo metodika, kurios pagalba galima apskaičiuoti ne tik bendrąjį KT DV, bet ir atskirų jo indikatorius (ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos) vertinimą. Taikant siūlomą metodiką, galima kompleksiskai įvertinti visus KT sodybų veiklos DV indikatorius, vertinti jų veiklą perspektyvoje, naudoti kaip vieną iš prioritetų skiriant ES paramą. Ši vertinimo metodika galėtų būti siekiamumo gairės esamiems ir būsimiems KT sodybų savininkams.

Raktiniai žodžiai: darnus vystymasis, indikatoriai, kaimo turizmas, veiksniai, vertinimas.

JEL kodai: Q010, Q560, L830, O220.

Įvadas

KT yra plačiai paplitęs daugelyje pasaulio šalių, o ateityje jo plėtros tempai ir užimama dalis ekonomikoje turėtų dar labiau padidėti. KT plėtrai turi būti nuolat skiriamas dėmesys, nes šiai veiklai būdingi visi 3 DV indikatoriai: socialiniai, ekonominiai ir aplinkosauginiai.

Nacionalinėje DV strategijoje (Dėl nacionalinės... 2011) konstatuojama, kad KT plėtojimas įtraukia į aktyvią veiklą pagyvenusius, darbą kaimo vietovėse praradusius žmones, didina kaimo gyventojų pajamas, mažina kaimiškųjų regionų depopuliaciją ir antisocialinius reiškinius juose. Taigi jau vien šis faktas byloja, kad KT sprendžia šalies socialines problemas. Nemažiau svarbus ekonominis indikatorius, nes bet kurios komercinės veiklos išlikimas priklauso nuo jos sugebėjimo būti pelninga. Turizmo ir poilsio verslas pamažu įtvirtina savo pozicijas šalies ūkio struktūroje, tampa reikšminga ekonomikos dalimi. WTTC duomenimis, KT sukuria apie 10 proc. pasaulio bendrojo vidaus produkto. Galiausiai nemažą reikšmę šiai veiklai turi aplinkosauginis indikatorius, nes KT sodybų šeimininkai ir poilsiautojai saugoja gamtą, elgiasi su ja rūpestingai.

KT plėtra gali suteikti ekonominę ir socialinę gyvybingumą atsiliekantiems regionams, mažinti aplinkosaugines ir kraštovaizdžio problemas, todėl šią veiklą reikėtų vertinti panaudojant DV kiekybinius kriterijus. Nežiūrint to, kad metodologinius klausimus, susijusius su DV kiekybinių integruotų rodiklių parinkimu ir naudojimu, nagrinėjo nemažai mokslininkų (Čiegis, 2009; Scerri, 2010 ir kt.), tačiau iki šiol nėra sukurtos metodikos, kurios pagalba galima būtų kompleksiskai įvertinti visus KT sodybų DV indikatorius. Dažniausia naudojami kokybiniai (subjektyvūs) indikatoriai, tačiau planuojant konkrečios organizacijos DV, naudinga naudoti kiekybinius (objektyvius) indikatorius, kurie išreiškiami konkrečiais skaičiais ir nepriklauso nuo vertin-

tojo. Tokią metodiką galima būtų naudoti vertinant KT sodybų veiklą vidutinės trukmės ar ilgalaikiai perspektyvai (pvz.: suteikiant prioritetus skirstant ES paramą, lyginant sodybas konkursuose ir pan.).

Straipsnio tikslas – nustatyti KT sodybų plėtrai palankius ir nepalankius veiksnius bei, apibendrinus esamus DV kriterijus, pateikti KT veiklos DV nustatymo metodiką.

Straipsnio objektas – KT sodybų DV vertinimas.

Metodika. Darbe buvo išnagrinėti išoriniai ir vidiniai veiksniai ir sąlygos, kurie gali iš esmės turėti įtakos KT verslo gyvybingumui ir ilgaamžiškumui. Buvo nagrinėta ir apibendrinta mokslinė literatūra ir teisinė dokumentacija, atlikta vykstančių KT plėtros procesų šalyje analizė.

Kokybinio tyrimo metu (2006–2010 m.) buvo naudojami ekspertų vertinimai – interviu su 24 KT sodybų savininkais, iš jų 16 – naujai steigiamų sodybų ir 8 – 5–6 metų turintys patirtį verslininkai iš Alytaus, Biržų, Jurbarko, Kauno, Kėdainių, Kupiškio Marijampolės, Molėtų, Panevėžio, Plungės, Prienų, Raseinių, Trakų, Varėnos ir Vilkaviškio rajonų. Interviu metu surinkti kokybiniai duomenys (atsakymai į atvirus klausimus). Pagrindiniai klausimai: „Kaip Jūs vertinate savo sodybos DV galimybę ir būtinumą?“, „Kokiais kriterijais siūlytumėt įvertinti sodybos DV?“, „Kokios efektyviausios sodybos DV priemonės?“

Rezultatai

Analizė parodė, kad Lietuvos kultūrinis ir gamtinis turizmo potencialas yra didelis ir patrauklus, tačiau šiuo metu nėra visiškai išnaudojamas dėl kelių pagrindinių priežasčių (Sektorinės..., 2011):

- ryškus rinkodaros (taip pat turizmo informacijos) nepakankamumas tiek valstybės (Lietuvos įvaizdis užsienio šalyse), tiek įmonių lygmeniu;
- pastebimi aiškūs infrastruktūriniai užsienio turistų srauto į Lietuvą apribojimai: žema geležinkelio paslaugų kokybė, neišvystyta jūrinio ir vidaus vandenių turizmo infrastruktūra;
- akivaizdūs struktūriniai ir išsidėstymo trūkumai turizmo paslaugų srityje: neracionali apgyvendinimo ir kitų paslaugų infrastruktūros, laisvalaikio pramogų nebuvimas, kt.

Pastaraisiais dešimtmečiais juntamas visuomenės susidomėjimas KT, todėl šis verslas turi būti ir yra remiamas. Pastebimas šalies Vyriausybės ir valstybės institucijų dėmesys KT verslui. Tai pasireiškia specialiųjų teisės aktų priėmimu, paramos iš valstybės biudžeto ir ES struktūrinių fondų teikimu.

Apskritai KT paslaugos yra žmonių komforto dalis, todėl bendruoju atveju šių paslaugų paklausa priklauso nuo Lietuvos bendrojo vidaus produkto, nacionalinių pajamų ir kitų makroekonominių rodiklių. Šie rodikliai turi teigiamus poslinkius ekonominiame šalies gyvenime, o tai skatina paklausą papildomoms paslaugoms ir pramogoms, todėl KT paslaugų sodybos veiklos išplėtimas padeda tenkinti didėjančią paklausą.

Lietuvos KT – sparčiausiai besivystanti verslo šaka kaime. Pastaruoju laiku daugėja KT paslaugas teikiančių subjektų. Ilgą laiką šiuo verslu užsiėmė tik pavieniai

ūkininkai ir kiti privatūs asmenys kaime, dažnai net nelegaliai: 1998 m. buvo tik 17 sodybų. 2001 m. – 203, 2003 m. – 287, 2004 m. – 670 sodybų, o 2010 m. KT asociacija vienijo per 971 narių (Kaimo turizmo ..., 2011). Sparčiai besiplečianti rinka yra potencialiai patraukli ir kitiems ūkio subjektams, kurie gali greitai pradėti teikti KT paslaugas.

Atlikus KT plėtros procesų šalyje ir statistinių duomenų analizę bei ekspertų apklausą, nustatyti palankūs ir nepalankūs KT veiksniai.

Palankūs veiksniai:

- priimti įstatymai, skirti KT statusui apibrėžti, palanki geografinė padėtis, gana neblogai išvystyta infrastruktūra, graži gamta, ūkininkai, gaunantys papildomas pajamas iš turizmo, atleisti nuo pelno mokesčio, nuosava žemė ir pastatai, galimybė pasinaudoti ES fondais, kurie sudaro galimybę lengviau panaudoti investicijas, tauta sensta, todėl daugiau žmonių renkasi vietinį turizmą.

Nepalankūs veiksniai:

- pastatų statybai ir renovacijai bei naujai įrangai reikia didelių investicijų, sunku rasti investuotojų kuriant vidutinio verslo įmonę, o bankai nenoriai, su didesnę palūkanomis kredituoja žemės ūkio veiklos sritis, sunku rasti pakankamai kvalifikuotą personalą, daug potencialių klientų išvažiuoja dirbti į užsienį, gana aukštas nedarbas, mažiau žmonių naudojasi teikiamomis turizmo paslaugomis.

Taigi nežiūrint labai rimtų nepalankių veiksnių, galima daryti išvadą, kad šiuo metu yra nemažai ir palankių veiksnių KT verslui plėtoti.

KT neišvengiamai sietinas su poveikiu ekonomikai, socialinei-kultūrinei aplinkai ir gamtai, todėl buvo nagrinėjamas šios veiklos plėtros vertinimas DV aspektu.

Atsakydami į klausimą „*Kaip Jūs vertinate savo sodybos DV galimybę ir būtinumą?*“, visi apklaustieji teigė, kad yra būtinas aplinkosaugos indikatorius ir jo privaloma laikytis tiek, kiek reikalauja atitinkami standartai ir paramos teikimo Taisyklės. Visos aplinkosauginės priemonės savininkams yra gerai žinomos. Regiono Visuomenės sveikatos centro pažymose teigiama, kad sodybose yra galimybė sudaryti tinkamas sąlygas (atitinkančias HN 15:2001 „Maisto higiena“ reikalavimus) svečius maitinti. Tačiau kai kurie sodybų šeimininkai neapsiriboja vien standartiniais aplinkosaugos reikalavimais, bet diegia inovacijas. Pvz., sodyboje taikomas naujas šildymo metodas naudojant geoterminę energiją. Ši inovacija atitinka LR žemės ūkio ministro 2007 m. spalio 22 d. įsakymu Nr. 3d-462 patvirtintos projektų inovatyvumo vertinimo metodikos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonę „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ inovatyvumo kriterijus: alternatyvių atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas ir racionalus energijos išteklių naudojimas. Alternatyvių atsinaujinančių energijos šaltinių nauda nustatoma lyginant energijos sodyboje sunaudojimą (taikant patalpų šildymo sistemą) su bendruoju energijos sunaudojimu. Bendrasis energijos sunaudojimas sodyboje skaičiuojamas sumuojant energijos sąnaudas: lauko ir patalpų apšvietimui, geoterminės sistemos siurblių darbui, viryklėms, indaplovėms, televizoriams, kavos aparatams, lygintuvams ir kt.

Visiems apklaustiesiems yra neabejotinai svarbus gerų finansinių ir ekonominių rezultatų siekimas, t. y. ekonominis DV indikatorius. Tačiau socialinį vystymo indikatorius apklaustieji vertino nevienodai: dauguma naujai steigiamų sodybų šeimininkų

abejoja dėl jo būtinumo, o sodybų šeimininkai, kurie šią veiklą vysto kelerius metus, nebuvo tokie skeptiški ir teigė, kad būtina plėtoti visus 3 DV indikatorius.

Į klausimą „*Kokiais kriterijais siūlytumėt įvertinti sodybos DV?*“ visi respondentai atsakė, kad nėra konkrečių kriterijų, kurie įvertintų KT sodybos DV. Teikiant paramą KT sodybų šeimininkams, į jų veiklos DV neatsižvelgiama. Taip paramos taisyklėse nustatyti paramos pirmumas teikiamas projektams vertinant tik socialinį indikatorius: „...jei projekte numatyta sertifikuotų tradicinių amatų plėtra KT sodyboje arba sukuriama turistinė stovykla mažiau palankioje ūkininkauti vietovėje“. Prioritetai teikiami ir projektams, kurie numato įdiegti inovaciją. Rengiant „Projektų inovatyvumo vertinimo metodiką“ (vėliau patvirtintą LR ŽŪM įsakymu) (Projektų..., 2007), buvo pasiūlyti KT šeimininkų projektų inovatyvumo kriterijai, kurie tik iš dalies įvertina atskirus (socialinius ir aplinkosaugos) DV indikatorius (Ramanauskas, 2007, 2008):

- paslaugų inovacija – paslaugų ir pramogų įvairovė, jų kokybės pagerinimas ir įsitraukimas į naujas rinkas ar užimamos rinkoje pozicijos sustiprėjimas;
- technologinių procesų inovacija – žalingo poveikio žmogui ir aplinkai mažinimas (teršiančių medžiagų kiekio sumažinimas); alternatyvių atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas (gelmių šiluma, saulės ir vėjo energija, biomasė, biodujos, fotoelektra, biokuras); racionalus energijos išteklių naudojimas (elektros energijos ir degalų sąnaudas sumažinimas); šiuolaikinių informacinių sistemų naudojimas;
- organizacinė inovacija – dalyvavimui technologinėse platformose (klasteriuose), veiklos organizavimas kooperacijos (amatų produktų pardavimo, įvairių paslaugų) pagrindu; Pavyzdingo aptarnavimo ir griežtų ekologijos reikalavimų laikymosi sodyba (nacionalinės „Žaliojo rakto“ priežiūros tarybos sprendimu arba Tarp-tautinio aplinkosaugos švietimo fondo programos „Žalioji raktas“ suteikiamas apgyvendinimo įstaigoms diplomai „Žalioji raktas“);
- šeimininkų ir personalo kvalifikacijos kėlimas – žinių (informacijos) ir su tuo susiję personalo mokymai, aukštos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimas.

Atsakant į klausimą „*Kokios efektyviausios sodybos DV priemonės?*“ dauguma respondentų tvirtino, kad atskirų KT sodybų veikla, o ypač paslaugų ir pramogų svečiams tiekimas gali būti sėkmingai plėtojamas naudojant kooperaciją tarp atskirų sodybų. Sukūrus kooperatyvus, galima išspręsti visą eilę DV kaime problemų.

Socialinė-kultūrinė kaimo plėtra sudaro galimybę kaimo žmonėms: didinti užimtumą (mažinti nedarbo lygį); naudoti šiuolaikines informacijos technologijas; skatinti esamų ir naujų rūšių amatininkų kūrybą; sukurti naujus verslo ir bendravimo ryšius; kelti kvalifikaciją organizuojant seminarus, konferencijas, pažintines keliones; puoselėti kaimo sodybas (ypač etnografinius indikatorius); plėtoti sportą; gerinti sveikatos apsaugos teikimo paslaugas; didinti švietimo ir kultūros lygį, teikiant įvairias paslaugas (teatrų, muziejų, istorinių paminklų, ekskursijų į užsienio šalis, kultūros paveldo objektų lankymo, parodų organizavimas ir pan.); saugoti etninę kultūrą ir didinti jos lygį; saugoti kulinarinį paveldą.

Ekonominė kaimo plėtra sudaro galimybę: didinti kaimo šeimų pajamas; užsidirbti papildomų lėšų (priimant turistus, parduodant ūkininkų išaugintus produktus, realizuojant pagautas žuvis, surinktus grybus, riešutus, nuomojant arklius, teikiant

transporto paslaugas ir pan.; plėsti verslo veiklą kaimo vietovėse sudarant konkurenciją turizmo pramonei; padidinti naujų rūšių žemės ūkio produktų auginimą; pritraukti šalies ir užsienio investicijas veiklai vystyti; gauti papildomas pajamas iš tiesioginių ir netiesioginių mokesčių.

Aplinkosaugos plėtra kaime sudaro galimybę: didinti žmonių suinteresuotumą saugoti gamtą; didinti naujų (pirmiausia, ekologinių) rūšių žemės ūkio produktų auginimą; didinti atsinaujinančių išteklių dalį bendrosiose energijos sąnaudose; diegiant energiją taupančias technologijas (pvz., sodybų šildymui), mažinti išmestą į atmosferą šiltnamio dujų kiekį; didinti surinktų komunalinių ir gamybos atliekų kiekį kaimo vietovėse.

Kompleksiškai ir objektyviai įvertinant atskirų sodybų DV perspektyvas, tikslinga išvardintiems kriterijams suteikti tam tikras reikšmingumo ribas – balus, kurių pagrindu įvertinama ir atskirų indikatorių, ir bendroji DV specifika.

Bendrajį KT sodybos DV vertinimą siūloma skaičiuoti pagal tokią formulę:

$$DV = 0,33 \sum_{n=1}^n (1/B_s) * S_s + 0,33 \sum_{p=1}^p (1/B_e) * S_e + 0,33 \sum_{m=1}^m (1/B_a) * S_a,$$

čia: 0,33 – socialinio, ekonominio ir aplinkosaugos DV svorio koeficientai; S_s , S_e ir S_a – atitinkamai socialinio, ekonominio ir aplinkosaugos DV vertinimas, nustatytų kriterijų bendras skaičius, B_s , B_e ir B_a – atitinkamai socialinio, ekonominio ir aplinkosaugos atitinkančių kriterijų konkrečioje sodyboje skaičius (atitikimą konkrečioms kriterijams nustato ekspertai).

Lentelėje pateiktas dviejų sodybų DV vertinimo skaičiavimo pagal pateiktą metodiką pavyzdys.

Lentelė. KT sodybų veiklos DV vertinimas

DV indikatoriai	Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
		1 sodyba	2 sodyba
Socialinis-kultūrinis	Naujų darbo vietų sukūrimas	+	+
	Paslaugų kokybės gerinimas, rūpestis klientų sveikatingumu	+	+
	Kvalifikacijos kėlimas (pvz., užsienio kalbų tobulinimas)	+	
	Esamų ir naujų rūšių amatininkų kūrybos skatinimas		+
	Sporto plėtra ir sveikatos apsaugos paslaugų teikimas		+
	Seminarų, konferencijų, pažintinių kelionių organizavimas	+	+
	Sodybų kulinarinio paveldo saugojimas ir puoselėjimas		
	Švietimo ir kultūros lygio kėlimas (teatrų, muziejų, istorinių paminklų, ekskursijų į užsienio šalis, kultūros paveldo objektų lankymo, parodų organizavimas ir pan.)		+
	Etninės kultūros saugojimas ir jos lygio didinimas		+
	Šiuolaikinių informacijos technologijų naudojimas	+	+
	<i>Iš viso</i>		5
Ekonominis	Pajamų didinimas	+	+
	Papildomų (prie ūkininkavimo) lėšų gavimas	+	+
	Šalies ir užsienio investicijų pritraukimas		+
	Finansinių rodiklių geinimas:		
	VGN (IRR)	+	+

DV indikatoriai	Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
		1 sodyba	2 sodyba
	pelningumas		
	skolos rodiklis	+	+
	Naujų rinkų įsavinimas		+
	Iš viso	4	6
Aplinkosaugos	Švarios ir sveikos aplinkos palaikymas	+	
	Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo didinimas	+	+
	Energiją taupančias technologijas diegimas		
	Išmestą į atmosferą šiltnamio dujų kiekio mažinimas		
	Surinktų komunalinių ir gamybos atliekų kiekio didinimas	+	
	Atitikimas „Maisto higiena“ reikalavimus	+	+
	Iš viso	4	2

Apskaičiavimai rodo, kad pirmosios sodybos DV vertinimas 0,55 ($0,33*0,1*5+0,33*0,125*4+0,33*0,17*4$), o antrosios – 0,62 ($0,33*0,1*8+0,33*0,125*6+0,33*0,17*2$) balais. Pagal šią metodiką galima nustatyti ir kiekvieno indikatoriaus pasiekimus ar atsilikimus DV požiūriu. Taip antrosios sodybos bendrasis DV yra prastesnis, bet aplinkosaugos požiūriu ši sodyba turi dvigubai geresnius pasiekimus (0,22 ir 0,11 balų).

Siūloma sodybos (ar konkretaus projekto) DV lygio įvertinimo metodika ypatingai patogu taikyti tais atvejais, kai atsiranda tam tikra konkurencija tarp projektų, siekiančių valstybės ar ES fondų paramos.

Išvados

1. KT plėtrai turi būti nuolat skiriamas dėmesys, nes šiai veiklai būdingi visi DV indikatoriai: socialiniai, ekonominiai ir aplinkosaugos.

2. Vertinant kompleksiskai atskirų sodybų DV perspektyvas, tikslinga visiems DV kriterijams suteikti reikšmingumo ribas. Taip būtų įvertinama ir atskirų indikatorių, ir bendroji DV specifika.

3. Taikant siūlomą metodiką, galima kiekybiškai įvertinti visus KT sodybų DV indikatorius, palyginti KT sodybų DV rezultatus tarpusavyje. Be to, metodiką galima būtų taikyti vertinant perspektyvinę kaimo sodybų veiklą, pvz., nustatant prioritetus, skiriant ES paramą.

Literatūra

1. Čiegis, R. (2009). Darnaus vystymosi vertinimas // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. T. 3 (1).

2. Čiegis, R., Tamošiūnas, T., Ramanauskienė, J., Navickas, K. (2010). Darnaus industrinių zonų vystymosi vertinimas. – Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

3. Dahl, A. L. (2007). Integrated Assessment and Indicators / In: Hak T., B. Moldan, A. L. Dahl. (Eds). Measuring progress towards sustainability: assessment of indicators: a Project of SCOPE, the Scientific Committee on Problems of the Environment, of the International Council for Science. – Washington, DC.

4. Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo. – http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217644 [2011 02].
5. Kaimo turizmo asociacija. – <http://www.atostogoskaime.lt/pages/view/18> [2011 02].
6. Projektų inovatyvumo vertinimo metodika pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones „...Kaimo turizmo veiklos skatinimas, patvirtinta LR žemės ūkio ministro 2007 10 22 įsakymu Nr. 3D-462. – Žinios, 2007, Nr. 110-4528; 2009, N. 69-2820.
7. Ramanauskas, J., Gargasas, A., Kirstukas, J. ir kt. (2007). Inovacijų plėtra modernizuojant ūkininkų ūkius, dalyvaujančius BPD priemonėse // Ekonomikos ir vadybos fakulteto 2007 metų mokslinių tyrimų rezultatai. – <http://www.lzuu.lt/mtr/2007/index.php> [2011].
8. Ramanauskas, J., Gargasas, A., Rakštys, R., Knašas, A. B. (2008). Projektų inovatyvumo kriterijų klasifikacija ir vertinimo metodika (Classification and methods of evaluation of project innovation criteria) // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Nr. 2 (13). – Kaunas: Spalvų kraitė.
9. Ramanauskas, J. (2010). Methodology for assessment of Lithuanian rural tourism farmsteads. No. 2 (13). – Kaunas: LŽŪU Leidybos centras.
10. Scerri, A., James, P. (2010). Accounting for sustainability: combining qualitative and quantitative research in developing ‘indicators’ of sustainability // International Journal of Social Research Methodology. Vol. 13 (1).
11. Sektorinės tendencijos: turizmas. – http://www.tourism.lt/lt/dokumentai/BPD_turizm.doc [2011 03].

ASSESSMENT OF RURAL TOURISM FARMSTEADS BY SUSTAINABLE DEVELOPMENT ASPECT

Julius Ramanauskas¹, Audrius Gargasas²

¹ *Klaipėda University*, ² *Lithuanian University of Agriculture*

Rural tourism is inevitably associated with the impact of the economy, socio-cultural environment and the nature. The article is analyzing an expansion of rural tourism by sustainable development aspect. The purpose of the article is to present a rural tourism farmsteads assessment methodology in sustainable development aspect. There has been performed a quantitative research – an assessment of experts (24 owners of farmsteads). There is presented a methodology which assists to calculate not only the in general sustainable development of rural tourism but also to assess its individual elements such as economic, social and environmental. By applying the proposed methodology all the elements of farmsteads’ sustainable development and their performance in the perspective can be assessed, and also can be used as one of a priority when distributing EU financial support. This assessment methodology might be seeking guidance for existing and prospective owners of rural tourism farmsteads.

Key words: sustainable development, elements, rural tourism, factors, assessment.

JEL codes: Q010, Q560, L830, O220.